

*Н.В. Петровська, канд. екон. наук,
Національний університет Державної податкової служби України,
Київська обл., м. Ірпінь*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Дослідження проблеми оподаткування кредитних операцій містить у собі аналіз діючої практики оподаткування банківських операцій, а також вивчення впливу податків на їх роботу. Актуальність даних питань викликана недостатньою науковою розробленістю податкового аспекту регулювання діяльності банків і зумовленою цим суперечливістю думок, оцінок і пропозицій, висловлюваних щодо діючої системи податкових правовідносин держави з банківським сектором.

Кредитні операції займають важливе місце у діяльності банківських установ. Суспільні відносини, які виникають у процесі оподаткування банківських установ щодо кредитних операцій, регулюються чинним законодавством України.

Специфіка податкової правосуб'єктності банків дозволяє їм одночасно виступати в ролі кожного з чотирьох видів суб'єктів податкових правовідносин, до яких слід віднести державні органи та недержавні організації, наділені владними повноваженнями у сфері податкових правовідносин, платників податків, податкових агентів та осіб, що сприяють сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів).

Серед особливостей механізму оподаткування банківських кредитних операцій можна виділити те, що згідно із Законом України від 28.12.94 № 334/94-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств" передбачено додаткові пільги зі сплати податку з прибутку підприємств, що пов'язано з їх обов'язком формувати страхові резерви.

Так, 24 липня 2009 року був прийнятий Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків". Цей документ вніс зміни до Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України, а також до законів "Про податок на додану вартість", "Про оподаткування прибутку підприємств" і "Про банки і банківську діяльність".

Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" було доповнено п. 7.9.7 щодо обліку платником податку фінансових результатів операцій з продажу (передачі) або придбання права

вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги, а також зобов'язань за фінансовими кредитами та іншими цивільно-правовими договорами.

При першому відступленні зобов'язань валові витрати, понесені платником податку – первісним кредитором, визначаються в розмірі договірної (контрактної) вартості товарів, робіт, послуг, за якими виникла заборгованість. За фінансовими кредитами – у розмірі фактичної заборгованості за основним боргом, процентами та іншими платежами за договором, якщо ці проценти та платежі в попередні податкові періоди були включені до складу валового доходу відповідно до вимог вищезазначеного закону. А за іншими цивільно-правовими договорами – у розмірі фактичної заборгованості, що відступається. До складу валових доходів включають суму коштів або вартість інших активів, отриману платником податку – первісним кредитором від такого відступлення, а також суму його заборгованості, яка погашається, за умови, що ця заборгованість була включена до складу валових витрат.

Якщо доходи, отримані платником податку від наступного відступлення права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника) або від виконання вимоги боржником, перевищують витрати на придбання цього права, прибуток включають до складу валового доходу платника податку. Якщо ж витрати, понесені платником податку на придбання права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника), перевищують доходи від наступного відступлення цього права або від виконання вимоги боржником, збитки не включають до складу валових витрат або у зменшення прибутків, отриманих від інших операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи послуги, надані третьою особою.

Зокрема, надання кредитів є однією з послуг банківських установ, а процентна ставка по них – ціною за такі послуги.

Відповідно до пп. 7.9.1 п. 7.9 статті 7 закону “Про оподаткування прибутку підприємств”, не включаються до валового доходу і не підлягають оподаткуванню кошти або майно, залучені банком у зв'язку з:

- отриманням банком фінансових кредитів від інших осіб-кредиторів, а також поверненням основної суми фінансових кредитів, наданих платником податку іншим особам-дебіторам, отриманням частини консолідованої іпотечної заборгованості власниками іпотечних сертифікатів участі, заміною однієї частки консолідованої іпотечної заборгованості на іншу;

- залученням банком коштів або майна в довірче управління, коштів у депозит, у тому числі шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів або на інші строкові чи довірчі рахунки, зокрема й шляхом емісії облігацій, а також поверненням платнику податку коштів або майна з довірчого управління, а також основної суми депозиту, в тому числі шляхом погашення ощадних (депозитних) сертифікатів або з інших строкових чи довірчих рахунків, відкритих іншими особами на користь такого платника податку, в тому числі шляхом погашення облігацій.

Згідно із п. 7.9.2 п. 7.9 статті 7 цього ж закону не включаються до валових витрат кошти або майно, надані банком у зв'язку з поверненням банком основної суми кредиту, в тому числі частини консолідованого іпотечного боргу при погашенні іпотечного сертифіката участі, але не більше суми, сплаченої за придбання такого сертифіката, іншим особам-кредиторам, а також з наданням кредиту іншим особам-дебіторам, викупу (заміни) однієї частки консолідованого іпотечного боргу на іншу відповідно до закону.

Взагалі, комерційний банк як суб'єкт ринкових відносин під час здійснення господарської діяльності має певні ризики щодо втрати частини власних ресурсів, недоотримання доходів або додаткові втрати в результаті здійснення певних банківських операцій. У зв'язку із цим п. 12.2 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" встановлено, що банки формують резерви для відшкодування збитків за всіма видами кредитних операцій, коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках, придбаними цінними паперами, іншими активними банківськими операціями згідно із законодавством, тобто створюють страховий резерв. У разі якщо за результатами звітного податкового періоду сукупний розмір страхового резерву зменшився, надлишкова сума страхового резерву, яка включена до валових витрат, спрямовується на збільшення валового доходу банку за результатами такого звітного періоду.

Також на сьогоднішній день не удосконалено правовий механізм оподаткування операцій при реалізації заставного майна банками, в тому числі у судовому порядку.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, доцільно було б удосконалити порядок оподаткування кредитних операцій банківських установ шляхом введення диференційованих ставок на прибуток залежно від цільового призначення кредитних коштів, із врахуванням зарубіжного досвіду оподаткування таких країн, як США та Японія.

Петровська, Н.В. Особливості оподаткування кредитних операцій у банківських установах [Текст] / Н.В. Петровська // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.) : у 2-х т. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – Т. 1. – С. 111-115.